

Pojęcia kluczowe: prawo karne, przepadek, korzyść majątkowa

Artykuły

Alicja Limburska

KOSZTY POMNIEJSZAJĄCE ROZMIARY KORZYŚCI MAJĄTKOWEJ OBJĘTEJ PRZEPADKIEM

Artykuł ma na celu weryfikację tezy, zgodnie z którą wydatki poniesione przez sprawcę w związku z przestępstwem nie podlegają uwzględnieniu przy ustalaniu rozmiarów korzyści majątkowej podlegającej przepadkowi. Autorka staje na stanowisku, że koszty stanowiące szeroko pojęte następstwo sytuacji, w której sprawca znalazł się w związku z przestępstwem, mogą – pod pewnymi warunkami – rzutować na ocenę charakteru przysporzenia pochodzącego z przestępstwa, prowadząc ostatecznie do redukcji rozmiarów korzyści (a w zasadzie jej równowartości) *in concreto* podlegającej przepadkowi.

Na pierwszy rzut oka tytuł niniejszego opracowania może zdziwić Czytelnika, któremu znany jest ugruntowany pogląd – wyrażany zarówno w doktrynie, jak i judykaturze – zgodnie z którym korzyścią majątkową osiągniętą z przestępstwa w rozumieniu art. 45 § 1 k.k. są wszelkie składniki majątkowe pochodzące z popełnienia danego przestępstwa, a nie tylko osiągnięty przez sprawcę czysty dochód¹. Każdy pogląd, również ten ugruntowany, wymaga jednak weryfikacji.

I. POJĘCIE KORZYŚCI MAJĄTKOWEJ NA GRUNCIE PRZEPISÓW REGULUJĄCYCH INSTYTUCJĘ PRZEPADKU

W orzecznictwie i literaturze przedmiotu powszechnie uważa się, że ewentualne wydatki poniesione przez sprawcę w związku z przestępstwem nie pod-

¹ Wyrok SN z 22.10.2015 r. (V KK 154/15), LEX nr 1820406; wyrok Sądu Apelacyjnego w Szczecinie z 22.07.2021 r. (II AKa 333/20), LEX nr 3401999; wyrok Sądu Apelacyjnego we Wrocławiu z 14.03.2013 r. (II AKa 58/13), LEX nr 1313472; J. Makarewicz, *Kodeks karny z komentarzem*, Lwów 1932, s. 374; J. Waszczyński, *O „korzyści majątkowej” w prawie karnym*, „Państwo i Prawo” 1981/1, s. 68; J. Raglewski (w:) *Kodeks karny. Część ogólna*, t. 1, cz. 1, *Komentarz do art. 1–52*, red. W. Wróbel, A. Zoll, Warszawa 2016, komentarz do art. 45, nt. 8.

legają uwzględnieniu przy ustalaniu rozmiarów korzyści majątkowej (bądź jej równowartości) podlegającej przypadkowi². Niekiedy wskazuje się wprost, że na gruncie przepisów regulujących problematykę przypadku korzyści majątkowej „nie chodzi o ustalenie kwoty zysku pomniejszonego o koszty jego uzyskania, a więc rozumianego w kategoriach prowadzonej działalności gospodarczej, tak jak legalnie działające podmioty gospodarcze”³. Takie postawienie sprawy jest motywowane niewątpliwie słuszną ideą pozbawienia sprawcy wszelkich profitów uzyskanych z przestępstwa, niezależnie od tego, czy w całości stanowią one jego zysk, czy też w jakimś stopniu zostały pochłonięte przez sam przestępny proceder.

Przed próbą zweryfikowania trafności powołanego stanowiska stwierdzić należy, że na gruncie Kodeksu karnego⁴ pojęcie korzyści majątkowej pojawia się w różnych kontekstach i pełni zróżnicowane funkcje⁵. Artykuł 115 § 4 k.k. zawiera przy tym jedynie niepełną definicję zakresową pojęcia korzyści majątkowej, przesądzając wyłącznie, że jest nią nie tylko korzyść dla siebie, lecz także dla kogoś innego⁶. Chcąc ustalić zawartość treściową terminu „korzyść majątkowa”, należy zatem odwołać się do dorobku wieloletniego dyskursu doktrynalnego, który doprowadził do wykrystalizowania się poglądu, zgodnie z którym na gruncie przepisów prawa karnego pojęcie to rozumieć należy w sposób szeroki, jako wszystko to, co – z jednej strony – ma zdolność do zaspokajania ludzkich potrzeb, a przy tym – z drugiej strony – prezentuje wartość ekonomiczną (daje się wyrazić w pieniądzu) i prowadzi bądź to do zwiększenia aktywów, bądź to

² A. Czwojda, *Przepadek korzyści majątkowej w polskim prawie karnym*, Wrocław 2018, s. 41; M.J. Szewczyk, *Przepadek korzyści majątkowej*, „Palestra” 2009/3–4, s. 74.

³ Wyrok Sądu Apelacyjnego w Poznaniu z 18.10.2016 r. (II AKa 96/16), LEX nr 2593055. Zob. też wyrok Sądu Apelacyjnego w Krakowie z 31.03.2015 r. (II AKa 34/15), „Krakowskie Zeszyty Sądowe” 2015/4, poz. 84; wyrok Sądu Apelacyjnego w Białymstoku z 29.06.2018 r. (II AKa 28/18), LEX nr 2583966; wyrok Sądu Apelacyjnego w Białymstoku z 25.06.2015 r. (II AKa 253/14), LEX nr 1761766; wyrok Sądu Apelacyjnego we Wrocławiu z 29.05.2014 r. (II AKa 145/14), LEX nr 1477401; wyrok Sądu Apelacyjnego w Białymstoku z 30.09.2013 r. (II AKa 95/13), LEX nr 1388760; wyrok Sądu Apelacyjnego w Łodzi z 29.10.2012 r. (II AKa 212/12), LEX nr 1294812; wyrok Sądu Apelacyjnego w Łodzi z 27.09.2012 r. (II AKa 83/12), LEX nr 1220567; wyrok Sądu Apelacyjnego we Wrocławiu z 13.06.2012 r. (II AKa 163/12), LEX nr 1213774; postanowienie Sądu Apelacyjnego w Katowicach z 12.12.2007 r. (II AKz 815/07), LEX nr 578201; wyrok Sądu Apelacyjnego w Katowicach z 24.01.2007 r. (II AKa 420/06), „Krakowskie Zeszyty Sądowe” 2007/5, poz. 97.

⁴ Ustawa z 6.06.1997 r. – Kodeks karny (Dz.U. z 2022 r. poz. 1138 ze zm.), dalej: k.k.

⁵ W tym kontekście wskazać należy, że korzyść majątkowa przede wszystkim (1) pełni funkcję znamienia poszczególnych typów czynów zabronionych – i to przynależąc zarówno do strony podmiotowej (jako określenie celu działania sprawcy), jak i przedmiotowej (jako określenie przedmiotu czynności wykonawczej), (2) jest kluczowym elementem regulacji tzw. grzywny kumulatywnej, a także (3) stanowi jądro regulacji instytucji przypadku korzyści majątkowej – zob. J. Majewski (w:) *Kodeks karny. Część ogólna*, t. 1, cz. 2, *Komentarz do art. 53–116*, red. W. Wróbel, A. Zoll, Warszawa 2016, komentarz do art. 115 § 4 k.k., nt. 9.

⁶ J. Majewski (w:) *Kodeks karny...*, komentarz do art. 115 § 4 k.k., nt. 2.

do zmniejszenia pasywów w majątku danego podmiotu⁷. Z punktu widzenia instytucji przepadku korzyści majątkowej kwestią kluczową jest nadto bezprawny (przestępny) sposób uzyskania przez sprawcę korzyści, co wynika wprost z *ratio legis* analizowanej instytucji⁸. Środek ten nakierowany jest wszak właśnie na pozbawienie sprawcy korzyści pozyskanych (bezpośrednio albo pośrednio) w drodze przestępstwa, co nie tylko ma czynić popełnianie przestępstw nieopłacalnym⁹, ale również – przynajmniej w ocenie autorów projektu obowiązującego obecnie Kodeksu karnego – „oddziałuje prewencyjnie znacznie skuteczniej niż nawet surowe kary”¹⁰.

II. KATEGORIE WYDATKÓW ZWIĄZANYCH Z PRZESTĘPSTWEM

Truizmem jest stwierdzenie, że zaangażowanie w działalność przestępczą – choćby nawet sprowadzała się ona do jednokrotnego popełnienia czynu zabronionego – może wiązać się z pewnego rodzaju kosztami. Nie tylko osiągnięte z przestępstwa korzyści majątkowe, ale także czynione przez sprawcę wydatki składają się na ekonomiczną stronę jego przestępnej aktywności. Koszty ponoszone w związku z przestępstwem nie stanowią przy tym kategorii jednolitej: mogą następować chociażby w różnej relacji czasowej do dokonanego czynu, a także służyć odmiennym celom. Dostrzegając zróżnicowanie ciężarów finansowych, które mogą obciążać sprawcę czynu zabronionego, na potrzeby analizy ich statusu na gruncie instytucji przepadku korzyści majątkowej warto wyróżnić dwie podstawowe kategorie.

Pierwszą grupę tworzą sytuacje, w których sprawca angażuje określoną sumę pieniężną, czyniąc w ten sposób swego rodzaju inwestycję w przestępny proceder. Ujmując tę kwestię bardziej obrazowo: mowa o wydatkach, od których poniesienia uzależniona jest bądź to sama możliwość popełnienia przestępstwa, bądź to jego skala czy przebieg przestępnej akcji. W takich przypadkach łatwo dostrzec silny związek o charakterze funkcjonalnym (celowościowym) pomiędzy ponoszonymi kosztami a realizacją znamion przestępstwa. Poczynienie pewnych wydatków – w zależności od wariantu sytuacyjnego – pozwala bo-

⁷ Zob. O. Górniok, *O pojęciu „korzyści majątkowej” w kodeksie karnym (Problemy wybrane)*, „Państwo i Prawo” 1978/4, s. 109–110; I. Andrejew, W. Świda, W. Wolter, *Kodeks karny z komentarzem*, Warszawa 1972, s. 375; J. Waszczyński, *O „korzyści majątkowej”...*, s. 67 i n.; K. Postulski, M. Siwek, *Przepadek w polskim prawie karnym*, Kraków 2004, s. 115.

⁸ A. Czwojda, *Przepadek korzyści...*, s. 44; wyrok Sądu Apelacyjnego we Wrocławiu z 19.10.2016 r. (II AKa 244/16), LEX nr 2157803.

⁹ W. Filipkowski, *Instytucja przepadku w kodeksie karnym z 1997 r.* (w:) *Przepadek przedmiotów i korzyści pochodzących z przestępstwa*, red. E. Guzik-Makaruk, Warszawa 2012, s. 211.

¹⁰ *Uzasadnienie rządowego projektu nowego kodeksu karnego* (w:) *Nowe kodeksy karne z 1997 r. z uzasadnieniami*, Warszawa 1997, s. 145; J. Brylak, *Znaczenie przepadku korzyści majątkowej w walce z przestępczością zorganizowaną*, „Prokuratura i Prawo” 2010/7–8, s. 31. Zob. sceptyczne uwagi M. Kulika w tym względzie [Zmiany przepisów dotyczących przepadku przedmiotów i przepadku korzyści majątkowych w kodeksie karnym z 1997 r. (w:) *Zmiany w polskim prawie karnym po wejściu w życie kodeksu karnego z 1997 roku*, red. T. Bojarski, K. Nazar, A. Nowosad, Lublin 2006, s. 81].

wiem na podjęcie konkretnych zachowań odpowiadających znamieniu czynnościowemu, a co najmniej ułatwia ich wykonanie. Doskonałym przykładem tego rodzaju obciążeń są koszty związane z zakupem narzędzi i środków służących popełnieniu przestępstwa ponoszone w ramach szeroko pojętych czynności przygotowawczych, a także nakłady finansowe konieczne do wytworzenia i wprowadzenia określonych substancji do obrotu wbrew przepisom ustawy (m.in. koszty zakupu półproduktów, koszt paliwa czy zapłata dla kurierów)¹¹.

Druga kategoria przypadków obejmuje z kolei nakłady, które – jakkolwiek związane z przestępstwem – nie służą jednak jego popełnieniu. Mówiąc konkretniej: chodzi o wydatki, które nie pozostają w relacji funkcjonalnej z podejmowanymi przez sprawcę zachowaniami odpowiadającymi znamieniu czynnościowemu określonego typu czynu zabronionego, lecz jawią się raczej jako pochodna sytuacji, w której sprawca znajduje się w związku z przestępstwem. Fakt ich poniesienia w sensie czysto kauzalnym spowodowany jest właśnie przez dokonanie czynu zabronionego (lub podjęcie zachowań zmierzających do jego dokonania), co sprawia, że stanowią one szeroko pojętą konsekwencję przestępnej aktywności sprawcy.

Bez większego wahania stwierdzić należy, że brak dostatecznych racji, które uzasadniałyby uznawanie wydatków zaliczanych do pierwszej kategorii – a więc takich, które służą popełnieniu przestępstwa – za koszt redukujący korzyść majątkową podlegającą przepadkowi. Teza ta znajduje potwierdzenie w jednolitym orzecznictwie Sądu Najwyższego i sądów powszechnych, zgodnie z którym „za nieuprawnione należy uznać wyliczanie kosztów, jakie sprawca zaangażował w przestępczy proceder (...), a potem pomniejszanie o tę wartość osiągniętej z przestępstwa korzyści, bo tego typu ekonomiczne kalkulacje w aspekcie zysku i strat są nie do przyjęcia”¹². Tego rodzaju nakłady finansowe w istocie postrzegać należy raczej w kategoriach narzędzia, środka do celu, jakim jest uzyskanie w sposób bezprawny określonych profitów. Fakt ich poniesienia nie tylko w najmniejszym stopniu nie odbiera uzyskanej następnie korzyści bezprawnego charakteru, ale wręcz – przynajmniej do pewnego stopnia – warunkuje jej osiągnięcie na drodze przestępstwa.

Sprawa nie jest natomiast tak oczywista w przypadku drugiej z wyróżnionych kategorii, grupującej koszty stanowiące szeroko pojęte następstwo sytuacji, w której sprawca znalazł się w związku z przestępstwem. Zapewne znaczna ich część jest ponoszona niejako w złej wierze, a więc chociażby w celu zatarcia śladów przestępstwa, pozornej legitymizacji osiągniętej korzyści majątkowej

¹¹ Wyrok Sądu Apelacyjnego w Krakowie z 31.03.2015 r. (II AKa 34/15), „Krakowskie Zeszyty Sądowe” 2015/4, poz. 84.

¹² Wyrok Sądu Apelacyjnego w Katowicach z 21.12.2006 r. (II AKa 394/06), „Krakowskie Zeszyty Sądowe” 2007/5, poz. 57; J. Raglewski (w.): *Kodeks karny...*, komentarz do art. 45, nt. 8. Zob. też wyrok SN z 22.10.2015 r. (V KK 154/15), LEX nr 1820406; postanowienie SN z 25.05.2022 r. (V KK 505/21), LEX nr 3447115; wyrok SN z 22.10.2015 r. (V KK 154/15), LEX nr 1820406; wyrok Sądu Apelacyjnego w Szczecinie z 22.07.2021 r. (II AKa 333/20), LEX nr 3401999; wyrok Sądu Apelacyjnego we Wrocławiu z 26.09.2012 r. (II AKa 257/12), LEX nr 1238642.

czy maksymalizacji przestępnego zysku. Co więcej, nierzadko towarzyszą one popełnieniu kolejnego czynu zabronionego, takiego jak paserstwo lub pranie pieniędzy. W tym kontekście zwrócić należy jednak szczególną uwagę na stosunkowo wąską grupę wydatków, które są czynione przez sprawcę w wykonaniu zobowiązania skutecznie zaciągniętego w związku z popełnieniem przestępstwa, z którego osiągnięto korzyść majątkową¹³. Nie ma wszak wątpliwości, że realizacja takiego zobowiązania (np. wykonanie umowy na roboty budowlane będącej przedmiotem przetargu publicznego, o którym mowa w art. 305 § 1 i 2 k.k.) niejednokrotnie pociągnie za sobą konieczność poczynienia przez sprawcę określonych nakładów finansowych, takich jak – trzymając się powyższego przykładu – koszty zakupu materiałów budowlanych czy wynagrodzenie dla podwykonawców. Twierdzę, że ów specyficzny rodzaj kosztów obciążających sprawcę – pod pewnymi warunkami – może rzutować na ocenę (bez)prawnego charakteru przysporzenia pochodzącego z przestępstwa, co nie powinno pozostawać bez znaczenia przy określaniu rozmiarów korzyści majątkowej *in concreto* podlegającej przepadkowi.

III. STATUS WYDATKÓW WYNIKŁYCH Z ZOBOWIĄZAŃ ZACIĄGNIĘTYCH W ZWIĄZKU Z POPEŁNIENIEM PRZESTĘPSTWA

Chcąc umotywić powyższą tezę, stwierdzić należy – w pierwszej kolejności – że jako relewantne z perspektywy określania rozmiarów korzyści majątkowej objętej przepadkiem jawią się nie tylko zachowania sprawcy odpowiadające znamionom danego czynu zabronionego, ale również jego aktywność jedynie pośrednio związana z wartościowanym czynem (w tym także następująca już po popełnieniu przestępstwa). Na gruncie art. 45 § 1 k.k. ustawodawca niewątpliwie dopuszcza uwzględnianie takich zmian w majątku sprawcy, które nie mają bezpośredniego związku z jego przestępczą działalnością, o czym najlepiej świadczy zakres przedmiotowy analizowanej instytucji. Wszak objęte przepadkiem są także korzyści odniesione „choćby pośrednio” z popełnienia przestępstwa, a więc – innymi słowy – takie, których uzyskanie oprócz realizacji znamion czynu zabronionego wymaga wykonania dodatkowych czynności o charakterze faktycznym lub prawnym¹⁴. Skoro zatem zachowania sprawcy inne niż odpowiadające znamionom danego typu czynu zabronionego mogą prowadzić do zwiększenia wartości korzyści *in concreto* podlegającej przepadko-

¹³ Pamiętać wszak należy, że przestępny sposób działania sprawcy może doprowadzić do zawarcia ważnej, nieobarczonej sankcją nieważności umowy – tak jak to ma chociażby miejsce w przypadku tak zwanej zmywy przetargowej, a w niektórych układach sytuacyjnych także występku oszustwa. Nawet oświadczenie woli złożone pod wpływem błędu, w tym również wywołanego przez sprawcę podstępnie, nie jest przecież nieważne z mocy prawa i może skutkować zaciągnięciem przez strony określonych zobowiązań.

¹⁴ J. Waszczyński, *O „korzyści majątkowej”...*, s. 65; J. Raglewski, *Materialnoprawna regulacja przepadku w polskim prawie karnym*, Kraków 2005, s. 99.

wi, to potencjalnie nie jest wykluczone, że w konkretnym przypadku – niejako na zasadzie symetrii – będą one skutkować pomniejszeniem jej rozmiarów.

Jak wspomniano na wstępie, istotą instytucji przepadku korzyści majątkowej nie jest odebranie sprawcom wszelkich korzyści, jakie osiągnęli z popełnionych przestępstw, lecz wyłącznie pozbawienie ich przysporzeń o charakterze bezprawnym¹⁵. W przeciwnym razie mielibyśmy do czynienia z instytucją drakońską, której bliżej byłoby do odrzucanej w demokratycznym państwie prawa, mającej charakter globalny konfiskaty mienia przestępcy¹⁶. Wystarczy wyobrazić sobie sprawcę, który dzięki przestępnym zabiegom zostaje zatrudniony na określonym stanowisku. Całość pobranego przezeń wynagrodzenia – choćby nawet stanowiło ekwiwalent jego wieloletniej rzetelnej pracy – będzie przecież korzyścią pośrednio pochodzącą z przestępstwa. Nie ma jednak wątpliwości co do tego, że wypracowany w ten sposób majątek sam w sobie nie stanowi przysporzenia uzyskanego z naruszeniem prawa i tym samym brak podstaw do przejścia go przez Skarb Państwa. Odmienne rozumiany przepadek w sposób oczywisty naruszałby rygory zasady proporcjonalności, znacznie wykraczając poza wymogi konieczności i należytej proporcji pomiędzy korzyścią społeczną ze stosowania tego środka a ciężarem nakładanym na sprawcę czynu zabronionego. Trzeba przeto zdawać sobie sprawę, że profity pochodzące – bezpośrednio i pośrednio – z przestępstwa nie zawsze w sposób automatyczny mogą zostać *en bloc* zakwalifikowane jako bezprawne i podlegające przepadkowi. Nie każda korzyść uzyskana w wyniku przestępnych zabiegów stanowić będzie bowiem po stronie sprawcy przysporzenie nienależne, pozbawione podstawy prawnej – a więc takie, którego powinien on zostać słusznie pozbawiony.

Mając na uwadze, że na gruncie art. 45 § 1 k.k. jako w pełni dopuszczalne jawi się objęcie przepadkiem jedynie pewnej części zysku osiągniętego z przestępstwa, stwierdzić należy, że z tego rodzaju sytuacją możemy mieć do czynienia wówczas, gdy w wyniku przestępnych zabiegów dochodzi do skutecznego wykreowania stosunku prawnego, na podstawie którego sprawca jest obowiązany do – zgodnego z prawem – świadczenia na rzecz drugiej strony. Z natury rzeczy stosunek zobowiązaniowy, którego stroną jest sprawca czynu zabronionego, może stanowić podstawę prawną przynajmniej dla części uzyskanego przezeń przysporzenia majątkowego. Tak będzie chociażby w przypadku zawarcia umowy o świadczenie usług, która ze względu na przewidziane w niej wygórowane wynagrodzenie po stronie zlecającego stanowi niekorzystne rozporządzenie mieniem, o którym mowa w art. 286 § 1 k.k. W takim wypadku – jak zauważa

¹⁵ Postanowienie Sądu Apelacyjnego w Katowicach z 18.08.2020 r. (II AKz 746/20), „Biuletyn Sądu Apelacyjnego w Katowicach” 2020/4, poz. 14. Zakres zastosowania przepadku korzyści majątkowej oraz *ratio legis* tej instytucji w literaturze często określane są także z wykorzystaniem pojęcia „korzyść nienależna” – zob. V. Konarska-Wrzošek, J. Lachowski, *Instytucja przepadku w polskim prawie karnym*, Warszawa 2020, s. 89.

¹⁶ I. Rzeplińska, *Konfiskata mienia*, Warszawa 1997, s. 96.

Sąd Najwyższy w wyroku z 17.05.1972 r.¹⁷ – prawnokarnie relewantną korzyścią nie jest całe pobrane przez sprawcę wynagrodzenie, lecz tylko ta część, która została zwiększona w wyniku popełnionego przestępstwa. Z punktu widzenia prawa karnego tylko w tym zakresie przysporzenie ma charakter nienależny i bezprawny (pod tym, rzecz jasna, warunkiem, że sprawca wywiązał się z zobowiązania, a co najmniej miał taki zamiar w chwili zaciągnięcia zobowiązania). Pozostała część pobranego wynagrodzenia, stanowiąca słuszny ekwiwalent wykonanego przez sprawcę świadczenia, nie może zostać uznana za korzyść nielegalną, co zarazem wyklucza objęcie jej przepadkiem¹⁸.

Uważam, że podobnie rzecz się ma, jeżeli chodzi o status, jaki na gruncie przepisów o przepadku korzyści majątkowej przyznać należy kosztom poniesionym przez sprawcę w toku realizacji zobowiązania zaciągniętego w związku z przestępstwem. Mówiąc konkretniej: w tym zakresie, w jakim przychód sprawcy stanowi równowartość poczynionych przezeń wydatków, przysporzenie majątkowe powinno zostać uznane za godziwe, należne i posiadające podstawę prawną¹⁹. Jeżeli bowiem charakterystyka (treść, istota) powstałego stosunku prawnego przesądza, że w wykonaniu zaciągniętego zobowiązania konieczne jest poniesienie przez sprawcę określonych kosztów, to można powiedzieć, że w tej części osiągnięty zysk niejako z góry przeznaczony jest na wydatki immanentnie związane z zobowiązaniem. Pozbawienie sprawcy korzyści majątkowej (a właściwie jej równowartości) w tej części, w której została ona faktycznie zużyta „zgodnie z przeznaczeniem” wynikającym z charakterystyki stosunku prawnego, jawiłoby się jako niezgodne z *ratio legis* instytucji przepadku i nieproporcjonalne. Łatwo przecież dostrzec, że objęcie przepadkiem pełnej kwoty korzyści pochodzącej z przestępstwa oznaczałoby w takiej sytuacji nie tyle pozbawienie sprawcy przestępnego zysku (którego w części wyzbył się on już w związku z realizacją zobowiązania), ile skutkowałoby powstaniem dodatkowej (zmultiplikowanej) straty w jego majątku. Z pola widzenia nie należy również tracić tego, że analizowana kategoria wydatków co do zasady służy realizacji zaciągniętego zobowiązania (a zatem – innymi słowy – oddziałuje korzystnie na sytuację prawną drugiej strony stosunku prawnego), co tym bardziej uzasadnia twierdzenie o braku podstaw do objęcia przepadkiem ich równowartości.

Zajęcie odmiennego stanowiska w tej kwestii prowadzi do niedającego się zaakceptować wniosku, że w lepszej sytuacji znalazłby się sprawca, który poniechał wykonania tego, do czego był zobligowany, i tym samym nie poniósł

¹⁷ Wyrok SN z 17.05.1972 r. (III KR 67/72), OSNKW 1972/10, poz. 157.

¹⁸ Zob. D. Gruszecka (w:) *Kodeks karny. Część ogólna. Komentarz*, red. J. Giezek, Warszawa 2021, komentarz do art. 45, nt. 4.

¹⁹ W orzecznictwie podobny pogląd – niestety bez szerszego uzasadnienia – został wyrażony chyba wyłącznie w wyroku SN z 17.05.1972 r. (III KR 67/72), OSNKW 1972/10, poz. 157. Aprobującą wobec tezy powołanego judykatu D. Bunikowski, *Przepadek korzyści majątkowych pochodzących z popełnienia przestępstwa jako środek karny*, „Prokuratura i Prawo” 2008/5, s. 62; D. Gruszecka (w:) *Kodeks karny...*, komentarz do art. 45, nt. 4.

żadnych dodatkowych kosztów. W tym kontekście przywołać można przykład sprawcy czynu z art. 305 § 1 k.k., który co prawda wygrał przetarg na roboty budowlane, lecz nawet nie przystąpił do realizacji zlecenia. Jest oczywiste, że w przypadku orzeczenia przepadku korzyści majątkowej utraciłby on jedynie pełną kwotę przysporzenia w postaci pobranego wynagrodzenia. Tymczasem sprawca, który wykonał ciężące na nim zobowiązanie – a więc wykonał roboty budowlane zgodnie z zawartą umową – nie dość, że poczynił w tym celu określone nakłady finansowe, to jeszcze zostałby pozbawiony nominalnej wartości korzyści pochodzącej z przestępstwa, która wskutek orzeczenia przepadku przeszłaby na własność Skarbu Państwa.

IV. PODSUMOWANIE

Chcąc syntetycznie podsumować powyższe uwagi, wskazać należy, że wbrew powszechnej opinii przynajmniej w pewnym zakresie koszty poniesione przez sprawcę czynu zabronionego mogą być uwzględniane na gruncie przepisów regulujących instytucję przepadku korzyści majątkowej, prowadząc do redukcji rozmiarów korzyści (a w zasadzie jej równowartości) *in concreto* podlegającej przepadkowi. Dotyczy to jednak – jak się zdaje – jedynie wąskiej kategorii wydatków poczynionych przez sprawcę w wykonaniu zobowiązania zaciągniętego w związku z popełnieniem przestępstwa. Uznanie ekwiwalentu tego rodzaju kosztów za korzyść należną i posiadającą stosowną podstawę prawną uzależnione jest od trzech podstawowych warunków. Rzecz w tym, że ich uwzględnienie przy kalkulacji korzyści majątkowej objętej przepadkiem jest możliwe wówczas, gdy – po pierwsze – w związku z przestępstwem doszło do skutecznego powstania stosunku zobowiązaniowego (stanowiącego źródło osiągniętej przez sprawcę korzyści majątkowej), na podstawie którego sprawca jest obowiązany do wykonania świadczenia na rzecz drugiej strony, po drugie – potrzeba poniesienia określonych kosztów wynikała z treści lub charakteru (istoty) powstałego stosunku prawnego, a nadto – po trzecie – koszty te zostały faktycznie poniesione przez sprawcę.

ABSTRACT

adw. dr Alicja Limburska

The author is a member of the Bar Association in Wrocław; she also cooperates with the Department of Substantive Criminal Law at the Faculty of Law, Administration and Economics of the University of Wrocław.

Costs reducing the size of the financial gain to be forfeited

The article aims to verify the thesis according to which the costs incurred by the perpetrator in connection with the crime are not taken into account when determining

the size of the financial gain to be forfeited. The author claims that the costs constituting a broadly understood consequence of the situation in which the perpetrator found themselves as a result of the crime may – under certain conditions – affect the assessment of the nature of the proceeds of crime, ultimately leading to a reduction in the size of the financial gain (or its equivalent) that is to be forfeited.

Keywords: *criminal law, forfeiture, financial gain*

adw. dr Alicja Limburska

Autorka jest adwokatem Izby Adwokackiej we Wrocławiu, a także współpracuje z Katedrą Prawa Karnego Materialnego na Wydziale Prawa, Administracji i Ekonomii Uniwersytetu Wrocławskiego.

ORCID: 0000-0002-6722-0249

BIBLIOGRAFIA ZAŁĄCZNIKOWA

Andrejew Igor, Świda Witold, Wolter Władysław, *Kodeks karny z komentarzem*, Warszawa 1972

Brylak Joanna, *Znaczenie przypadku korzyści majątkowej w walce z przestępczością zorganizowaną*, „Prokuratura i Prawo” 2010/7–8

Bunikowski Dawid, *Przepadek korzyści majątkowych pochodzących z popełnienia przestępstwa jako środek karny*, „Prokuratura i Prawo” 2008/5, s. 62

Czwojda Anna, *Przepadek korzyści majątkowej w polskim prawie karnym*, Wrocław 2018

Filipkowski Wojciech, *Instytucja przypadku w kodeksie karnym z 1997 r. (w:) Przepadek przedmiotów i korzyści pochodzących z przestępstwa*, red. E. Guzik-Makaruk, Warszawa 2012

Górniok Oktawia, *O pojęciu „korzyści majątkowej” w kodeksie karnym (Problemy wybrane)*, „Państwo i Prawo” 1978/4

Gruszecka Dagmara (w:) *Kodeks karny. Część ogólna. Komentarz*, red. J. Giezek, Warszawa 2021 (art. 45)

Konarska-Wrzosek Violetta, Lachowski Jerzy, *Instytucja przypadku w polskim prawie karnym*, Warszawa 2020

Kulik Marek, *Zmiany przepisów dotyczących przypadku przedmiotów i przypadku korzyści majątkowych w kodeksie karnym z 1997 r. (w:) Zmiany w polskim prawie karnym po wejściu w życie kodeksu karnego z 1997 roku*, red. T. Bojarski, K. Nazar, A. Nowosad, Lublin 2006

- Majewski Jarosław** (w:) *Kodeks karny. Część ogólna, t. 1, cz. 2, Komentarz do art. 53–116*, red. W. Wróbel, A. Zoll, Warszawa 2016 (art. 115 § 4 k.k.)
- Makarewicz Juliusz**, *Kodeks karny z komentarzem*, Lwów 1932
- Postulski Kazimierz, Siwek Marek**, *Przepadek w polskim prawie karnym*, Kraków 2004
- Raglewski Janusz** (w:) *Kodeks karny. Część ogólna, t. 1, cz. 1, Komentarz do art. 1–52*, red. W. Wróbel, A. Zoll, Warszawa 2016 (art. 45)
- Raglewski Janusz**, *Materialnoprawna regulacja przepadku w polskim prawie karnym*, Kraków 2005
- Rzeplińska Irena**, *Konfiskata mienia*, Warszawa 1997
- Szewczyk Marcin**, *Przepadek korzyści majątkowej*, „Palestra” 2009/3–4
- Uzasadnienie rządowego projektu nowego kodeksu karnego* (w:) *Nowe kodeksy karne z 1997 r. z uzasadnieniami*, Warszawa 1997
- Waszczyński Jan**, *O „korzyści majątkowej” w prawie karnym*, „Państwo i Prawo” 1981/1